

JULIE
1959

K O E R S

DEEL XXVII

No. 1.

DIE WONDER VAN AFRIKAANS III.

DIE TRIOMF VAN AFRIKAANS.*

Dit was 'n gelukkige gedagte om vir hierdie feeste as tema te kies: die wonder van Afrikaans. Inderdaad het daar 'n wonder gebeur — die geboorte van 'n nuwe taal. Maar 'n taal kan nie bestaan sonder dat daar 'n nasie is wat dit praat en skryf nie. Die geboorte van 'n nuwe nasie is net so 'n wonder.

Geskiedkundiges van naam stel die geboorte van die Afrikaanse nasie in die jaar 1657 toe die eerste vryburgers grondbesitters geword het, waarmee hul hierdie land as die permanente tuiste vir hulle en hul nageslag aanvaar het en nie meer tydelike koloniste was nie.

As die nedersettinge in die tyd van Simon van der Stel verder na die Noorde uitbrei (einde van die sewentiende eeu) begin die Groot Trek van die Afrikaner. Die stryd teen Willem Adriaan van der Stel sweis Franse en Hollander saam tot 'n nasionale een-

heid. Vir die eerste keer word in hierdie tyd die woord „Afrikaner” gehoor as die jong Bibault, gebore uit Nederlandse en Franse ouers dit manmoedig uitspreek: „Ik wil niet loopen, ik ben een Africaander, al slaat de landdrost mijn dood of al setten hij mijn in den tronk, ik sal nog wil niet swijgen”.

'n Nuwe nasie het sy plek ingeneem in die ry van die wêreldvolkere en wel aan die suidpunt van die donker kontinent. Dit sou steeds verder noordwaarts beweeg en die „Trekker met sy wa” het geword „die nagverdriewer van jou, groot Afrika”.

Volgens taalkenners begin die geskiedenis van die taal van hierdie nuwe nasie ook reeds met Van Riebeeck en wel met sy dagverhaal. Natuurlik is dit nog nie die taal wat óns ken nie, maar hier lê die begin. Teen die einde van die agttiende eeu was Afrikaans as spreektaal prakties gevorm. Die feit dat die taalgeleerdes nog maar nie heeltemal

* Rede gehou by geleentheid van die Afrikaanse taalfees te Potchefstroom.

eens kan word oor die ontstaan van Afrikaans nie, toon ook weer die wonderkarakter daarvan. Die geboorte van ons moedertaal is net so 'n verborgenheid as die geboorte van elke mens.

In die negentiende eeu sou daar nog 'n stryd op lewe en dood kom voordat Afrikaans as skryftaal erken word. Trouens dit was terselfdertyd 'n stryd waarin dit gegaan het om die vraag of die Afrikaanse nasie sou bly voortbestaan. Die opset van die Engelse goewerneurs sedert Lord Charles Somerset is aan u bekend. Hierdie opset was niks minder nie as om te bewerk dat Engels die enigste taal van Suid-Afrika sou word. Dit sou terselfdertyd beteken het dat die Afrikanernasie uitgeroei sou word. Vir hierdie doel sou selfs die kerk gebruik word.

Prof. D. F. Malherbe merk in hierdie verband op: „Een van die verreikende strekkinge van die invoer van Skotse predikante was die gestadige anglisering van die kerklike lewe, sodat die Kommissaris-Politiek by die sluiting van die vierde sinodale vergadering (1834) sy groot genoeë kon betuig met die wyse besluit wat prediking in die Engelse taal by ons Hollandse predikante aanbeveel. En toe eindelijk 'n handjievul propagandiste in die laaste kwart van die eeu hul ketterse leer omtrent Afrikaans as skryftaal verkondig en die wêreld in beroering bring, was ons Hollandse predikante, fakkeldraers van geestelike lewe, vir 'n groot deel vyandiggesinde angliserende kragte en die Hollandse pastorieë middelpunte van Engelse beskawing. Staatsdiens, skoolwese en openbare lewe was so deurtrek van vreemde gees

en taal, dat moed tot verset en stryd-
lus ter redding van eie nasionale
goedere feitlik verdwyn het”. (A.S.B.-
Gedenkboek, 1925, bl. 114).

Ons noem hierdie sake nie om 'n gees van argwaan teen die kerke te skep nie. Uiteraard is die kerk meer behoudend as enige ander liggaam, hoewel dit hier betreur moet word dat die Kerk hom deur 'n vyandiggesinde owerheid laat gebruik het. Ons ver-
naamste doel met die aanhaling is om die wonder van Afrikaners nog sterker tot u te laat deurdring. Die jong taal-
tjie het twee van die magtigste instel-
linge teen hom gehad.

Teen die einde van die negentiende eeu het dit werklik gelyk of die opset van die Engelse gaan slaag. Die Patriotmanne het dit kaalkop gesê:

„Engels is alles, kyk hot of kyk
haar!

Engels is alles; ek word somar
naar!”

Selfs Arnoldus Pannevis, wat in seker sin die vader van die Afrikaanse skryf-
taal genoem kan word, was oortuig dat Engels uiteindelik die oorhand gaan behou. Hy pleit vir 'n Afrikaanse Bybel as nodig „totdat die Britse gesag in S.A. volkome gevestig is” (in sy brief aan die B. en B. Bybelgenootskap).

In die stryd teen Engels het meeste van die kultuurleiers die Hollandse taal as redmiddel gesien. Mede met die oog hierop word in 1890 'n taalkongres in Kaapstad gehou. Selfs nog na die Tweede Vryheidsoorlog het die kamp-
vegters vir Hollands hierdie taal pro-
beer red deur die invoering van 'n
vereenvoudigde spelling.

Maar die dae van Hollands was getel. Dit kon die stryd teen Engels nie volhou nie. In 1892 reeds skryf dr. T. Muir, superintendent van Onderwys in Kaapland, dat Engels in al die stedelike skole en in die groot meerderheid van buitenskole die enigste medium van onderwys is (aangehaal deur dr. J. A. S. Oberholster: *Die Bybel in Afrikaans*, Kaapstad, 1958, bl. 10). Ds. (later prof.) Moorrees verklaar in sy oproep na die Taalkongres van 1890: „Mens spreek, leest, denkt in het Engelsch, en iemand behoeft waarlijk geen profeet te zijn om te kunnen voorzien, dat als het zoo blijft voortgaan, de taal der vaderen geheel uitsterven zal, en zoowel op maatschappelijk en kerkelijk gebied door de Engelsche zal worden verdrongen” (aangehaal by Oberholster, a.w., bl. 11).

Die voorstanders van Hollands het dit goed bedoel maar het nie bemerk nie dat die Here besig was met iets van 'n heeltemal ander aard. Engels sou nie die enigste taal in Suid-Afrika wees nie en die Boerevolk sou nie ondergeploeg word nie. Die stryd sou egter nie deur Hollands gewen word nie maar deur die taal wat in die negentiende eeu bestempel is as kombuis-Hollands, 'n brabbeltaal, 'n patois — die Afrikaanse taal.

Dit is God alleen wat wonders werk en ons sien dit as 'n besondere beskikking dat Hy dit in die harte van 'n paar manne gegee het om stryd vir die Afrikaanse taal te word.

Hulle (die manne van die Eerste Afrikaanse Taalbeweging) het van die begin af besef dat dit nie net gaan om

die taal nie maar ook om die nasie. Nog meer: taal, nasionaliteit en godsdiens was vir hulle een.

In sy bekende 71 stelling wy ds. S. J. du Toit 19 aan Afrikaans as volkstaal en formuleer twee daarvan (29 en 47) soos volg: „Di taal is di Volk en di Volk is di taal. Waar 'n volk, 'n nasionaliteit is, daar sal 'n taal wees. Taal en letterkunde hang onverbreeklik same met nasionaliteit. Albei groei same op Di verwagting van 'n eie nasionaliteit, 'n eie beskawing, 'n eie letterkunde, hiir in Suid Afrika (gekoester deur ons edelste en geleerdste manne) is dus glad ni 'n ydele droombeeld nie, maar 'n heerlike ideaal vir Jong-Suid Afrika”.

Onder die skuilnaam **Ware Afrikaander** het ds. du Toit in die loop van die jaar 1874 'n aantal briewe in *De Zuid-Afrikaan* geskryf waarin hy 'n vurige pleidooi vir die regte van die moedertaal voer. Hieruit haal ons 'n enkele sinsnede aan: „Mijne waarde Landgenooten! Gij vraagt mogelijk: „Waarom begint Afrikaander juist met de taal van ons volk? En waarom schrijft hij zoveel over de taal? Is het dan van zooveel belang? Het antwoord hierop vindt gij in dit laatste stuk ovder de taal waarin wij u gaan aantonen wat nadeel wij reeds geleden hebben bij het verdringen van onze moedertaal door het onbillijk invoeren van het Engelsch. Laat mij slechts enige daadzaken noemen.” En dan word aangetoon hoe Engels ingevoer word in die parlement, in die gereghouse, in die skole, in die kerke, waarop die slot as 'n alarmkreet volg: „Merkt gij nog niet waar het henen wil? 't Is tijd dat gij

ontwaakt! Weldra is het te laat! Wij bedoelen Afrika's toekomst — een eigen nasionaliteit. Doch zonder taal geen natie. Daarom, Afrikaanders, houdt uw land, uw volk, uwe taal in eere!"

Die manne van die Eerste Beweging het vanweë die noue samehang tussen taal, nasionaliteit en godsdiens van die hele saak 'n geloofs- en gebedsaak gemaak. Elke lid van die Genootskap van regte Afrikaners moes glo „in die versoeningsdood van onse Here Jesus Christus". Elke vergadering is met gebed geopen. In die kritieke jaar 1877, toe dit gelyk het of die gedagte van 'n Hollandse Genootskap sou seëvier en daarmee die Afrikaans 'n doodhou sou kry, het „gebedsoefening en geloofsvertroue die krag tot volharding gebring" (D. F. Malherbe, aangehaalde artikel, bl. 116). Hulle het besluit dat elkeen vir homself die saak tot 'n saak van gebed sou maak, terwyl Sondagaand van half ses tot sesuur elkeen afsonderlik en tog gesamentlik daaraan sal dink.

Hulle geloof blyk ook uit die eerste Afrikaanse volkslied wat uit die kringe van die Genootskap gekom het.

„Daar is 'n Oog wat alles merk,
Hy set die onreg paal en perk . . ."
Want al die nasies het een God,
Hy re'el ider volk syn lot;
Hy het ver ider volk syn taal,
Syn land, syn reg, syn tyd bepaal.
Wi dit verag sal Syn straf dra
O God, beskerm Suid Afrika."

Baie inspirasie is geput uit die stryd van die Transvalers in die Eerste Vryheidsoorlog en na Majuba het daar 'n vloedgolf van nasionalisme ook oor

Kaapland gegaan, waarin die manne van die Patriotbeweging in belangrike rol gespeel het. Trouens, *Di Patriot*, was op sy beurt vir die Transvalers 'n inspirasie.

Die Tweede Vryheidsoorlog sou tydelik die stryd vir Afrikaans lam lê, maar dit sou spoedig blyk dat die Afrikanervolk se liggaam wel geskend was maar dat sy siel juis sterker geword het deur die vuurdoop. Die staatkundige onafhanklikheid van die Republieke het verlore gegaan, maar daardeur is gewin die geestelike onafhanklikheid van die hele Afrikanerdom van die Kaap tot aan die Sambesi. „Uit die skynbare nederlaag is die nuwe Afrikaanse nasie gebore; in die stryd het die heterogene elemente saamgesmelt tot 'n hegte eenheid. Dié wanhopige worsteling het die innigste roersele van die volksiel heftig laat tril; deur die algemene lyding het daar diepte in die volkslewe gekom. Gelouter en met die volle bewustheid van sy geestelike krag het die Afrikaner oor die puinhope van die verlede gestaar na 'n vreugdevolle toekoms, en na die eerste weemoedsvlaag het die volk sy vaste wil getoon om te behou wat nog te behou was: sy taal, tradisies, sy eie Afrikaanse kultuur. Dit was 'n geestelike wedergeboorte, 'n opstanding uit die knegskap van die oorwinnaar". (Dr. P. C. Schoonees in *A.S.B.-Gedenkboek*, bl. 176).

Dit was die doelbewuste opset van Milner „to break the neck of Afrikanerdom" en die Smuts-Onderwyswet van 1907 het as strekking gehad om ons volk te denasionaliseer. Maar daardie tyd was verby en nadat daar nog 'n droewige smart deur ons volk ervaar

moes word, is in die gewapende verset van 1914 finaal beklank dat die nek van die Afrikanerdom nie gebreek sal word nie.

In die eerste fase van die stryd is dit individue wat die strydkreet aangehef het en wel manne uit die kringe van joernaliste, predikante, opvoeders, en jong geleerdes wat in die buiteland afgestudeer het (vgl prof. dr. G. S. Nienaber in *Die Wonder van Afrikaans*, 1959, bl. 50).

In 'n tweede fase verenig die enkelinge hulle in organisasies en neem Transvaal die voortou. Die jaar 1914, juis die jaar van die uitbreek van die eerste wêreldoorlog en die rebellie, word die beginpunt van 'n kragtige aksie. „Binne vyf jaar sal dit toegang verkry tot die provinsiale raad, die volksraad, die skool, die kerk, die universiteit, die pers, die huisgesin” (G. S. Nienaber in a.w., bl. 56). Tot krediet van die Kerk kan verklaar word dat dit — in teenstelling met die houding in die negentiende eeu — besonder gou die Afrikaans erken het. Dit geld van al drie Afrikaanse Kerke.

Tydens die tweede wêreldoorlog is met die sogenaamde dubbelmediumbeleid nog 'n laaste poging aangewend om ons volk te breek, maar sonder welslae. Nou staan ons sover dat die Eerste Minister kan verklaar dat die dag van Republikeinse vryheid nie meer ver is nie.

En wat ons taal betref, verklaar goeie taalkenners, selfs in die buiteland, dat dit 'n buitengewone lewensvatbaarheid het. Ons wil hier die uitspraak van net een gesaghebbende aanhaal: Prof. G. P. Goold, hoogleraar in

die klassieke tale aan die Universiteit van Manitoba, Kanada, het op 26 April 1958 'n lesing oor die Afrikaanse taal gegee op 'n konferensie insake vreemde tale aan die Universiteit van Kentucky in die V.S.A. Hierin spreek sy hooggel. van die Afrikaanse taal as „a fascinating language, and one full of high promise”. Teenoor al die magte wat hom bedreig het, het dit menslik onmoontlik gelyk dat die taal kan seëvier. En tog, sê prof. Goold, “the language is thriving and growing and spreading . . . there is every sign that Afrikaans has not only come to stay but bids fair to become the main language of Southern Africa”.

Dieselfde professor beskou die Bybelvertaling as die mees treffende en invloedryke werk van die afgelope halwe eeu.

Terwyl ons fees vier, hang daar weer dreigende wolke oor ons volk en daarmee oor ons taal. Dwarsoor ons groot kontinent is weer 'n nasionalisme besig om te ontwaak. Hierdie keer van die inboorlinge. En ons as Afrikaners weet uit ondervinding dat nasionalisme hom nie laat keer nie, veral nie deur geweld nie. Hierdie opkomende nasionalisme kan volkome gebillik word en sou vir ons niks verontrustend ingehou het nie as dit dieselfde ideaal het as die Afrikaanse Nasionalisme nl. om vir almal bestaansmoontlikhede te skep op 'n regverdige basis. Die verontrustende lê daarin dat by soveel van die naturelleiers die leuse is: die witman moet trap uit Afrika!

Onder die gegewe omstandighede moet ook ons saam met die taalstryders van die verlede die saak van die

voortbestaan van ons taal en ons nasie 'n saak van die geloof maak. Alleen as ons regverdiges voor God is, sal ons „deur die geloof lewe”. Ons moet voortgaan om reg en geregtigheid aan almal te bewys en kan die uitkoms met gerustheid in die hand van God laat. En as die dag dan moet kom, dat daar vir ons geen ander weg is as om met die inset van goed en bloed tot die laaste te stry, mag ons dan ten volle gedetermineerd wees, in die wete dat God Self ook aan ons hierdie vaderland en moedertaal gegee het.

Hierdie feeste het gepaard gegaan met verblydende verskynsels. Dit stem ons waarlik dankbaar om te verneem dat Engelse, kleurlinge, naturelle, Indiërs almal saam feesvier met ons oor die wonder van Afrikaans. Dit was soos musiek om gister in die pers te lees van die houding van die naturelle in die Transkei en van hulle volkome aanvaarding van die beleid van die owerheid. As dit die gesindheid is hou die toekoms veel skoons in.

Alles dui daarop dat ons Republiek maar so gou moontlik moet kom, want as dit eenmaal daar is, sal ons almal nasionaal-gesind wees en al sou daar ook nog partye wees, almal sal die heil van die gemeenskaplike vaderland dien en wie dit nie doen nie, sal gebrandmerk staan as verraaiers.

Al word daar vir ons gesê dat dit oor vyftien of twintig jaar klaar sal wees met die heerskappy van die blanke in Afrika, dan antwoord ons saam met Paul Kruger: As 'n leeu my storm en ek het net 'n knipmes, dan verdedig ek my met die knipmes! Vir die groepie Boere in die laer by Bloedrivier was dit na menslike berekening 'n hopelose situasie. Ons gaan voort in dieselfde geloof wat hulle sowel as die manne van die Eerste en Tweede Taalbeweging besiel het. Hy wat die wonder van die Afrikaanse taal bewerk het, kan in die toekoms ook nog wonders doen.

S. DU TOIT.

P.U. vir C.H.O.
